

tične stranke, o povezavi opozicijskih zvez oziroma strank konec leta 1989 v Demos, o njegovi zmagi na parlamentarnih volitvah naslednje leto, delovanje njegovega vodstva pa ponazarja tudi kronologija pomembnejših sestankov. Opozorimo naj na Repetovo ugotovitev, da arhiv Demosa "ni v celoti shranjen na enem mestu" (213), dokumente za objavo pa je izbral iz arhiva Socialdemokratske stranke Slovenije. Prvi dokument v sedmem poglavju je program Demosa iz decembra 1989 in sporazum o njegovi ustanovitvi, temu pa sledijo zapisniki enajstih sej predsedstva Demosa od 11. 4. do 11. 6. 1990. Sklepna dokumenta sta sporazum o delovanju koalicije Demos iz začetka leta 1991 in dokument o njenem razpustu iz konca tega leta.

Avtor pri pisanju funkcionalnih uvodov in ustreznih opomb, ki olajšujejo uporabo izbranih dokumentov, smotrno razporejenih v tematska poglavja in znotraj njih po kronološkem načelu, kot odličen poznavalec problematike sodobne slovenske zgodovine ni imel težav, te pa so bile toliko večje pri izbiri gradiva, na kar je opozoril v predgovoru: "Izbor dokumentov iz komaj obvladljive količine, ki jo hranijo slovenski arhivi, je subjektiven, njegov namen pa je skozi dokumente, spremno besedo in opombe prikazati nekatere glavne politične procese v Sloveniji v osemdesetih letih." Prostorske omejitve, pogojene tudi s finančnimi sredstvi, so narekovale, da v prvem delu ni zajel na primer tudi dokumentov z ekonomsko problematiko, programov političnih strank in dokumentacije o ustavno-pravnih spremembah. Opozoril je na objave teh virov in napovedal, da jih bo nekaj objavil v naslednji knjigi. Ob tem je izrazil pričakovanje, da bo bralec "tudi s pomočjo tako izbranega gradiva začutil 'duh časa' vznemirljivih, protislovnih in s spremembami nabitih osemdesetih let" (9). Ta namen je z obravnavano objavo prav gotovo udejanjil. Repe se je znašel pred problemom, s katerim se soočajo arhivisti in zgodovinarji pri izdajanju virov za novejšo zgodovino. Objava stenografskega zapisnika ali magnetograma pomembnih sej bi bila povednejša od komuniquejev o njihovem poteku, toda več deset in pogosto nad sto strani obsežnih dokumentov ni mogoče objaviti. Repe je podatke iz njih uporabil pri pisanju uvodnih orisov in opomb. Objava virov o odnosih med opozicijo in oblastjo zaradi prepletenosti in medsebojne pogojenosti nujno narekuje tudi nadaljnjo objavo dokumentov o odnosih med Slovenijo in federacijo na političnem, gospodarskem in vojaškem področju v zadnjem desetletju obstoja druge Jugoslavije, objava virov o osamosvojitvi in mednarodnem priznanju Slovenije pa bo pomenila osvetlitev dokončanja prelomnega dogajanja v sodobni zgodovini Slovencev. Že prvi del pa je pomemben prispevek za dokumentiranje politike, "ki je omogočila mehak prehod v večstrankarski sistem in zagotovitev konsenza pri temeljnih vprašanjih nacionalnega programa" (Jutri je nov dan, 7), posebno pomemben pa je tudi zato, ker osvetljuje specifičnosti procesov na Slovenskem ob razpadanju druge Jugoslavije v primerjavi z drugimi jugoslovanskimi republikami. Razpršenost pomembne dokumentacije (na primer o delo-

vanju Demosa) pa narekuje, da bi bilo za to prelomnico v slovenski zgodovini potrebno gradivo, ki ni operativne narave, čimprej osredotočiti v Arhivu Republike Slovenije oziroma njegovih dislociranih enotah, kar se je k sreči z nekaterimi pomembnimi fondi družbenopolitičnih organizacij že zgodilo.

Ob sklepu naj poudarimo, da je objava virov o problematiki demokratizacije in procesa osamosvajanja Slovenije sama zase nov in dragocen prispevek k poznavanju slovenske sodobne zgodovine, hkrati pa tudi dopolnitev obeh navedenih Repetovih monografij in njegovih številnih razprav. Objava omenjenih virov pomeni tudi dragoceno obogatitev edicije Viri, za katero želimo, da bi tudi v prihodnje tako uspešno opravljala svoje poslanstvo in da bi za njegovo udejanjanje dobivala ustrezno gmotno podporo.

Miroslav Stiplovšek

Filmsko gradivo Slovenskega filmskega arhiva pri ARS, pripravili: Tatjana Rezec Stibilj, Vladimir Sunčič, mag. Lojz Tršan. Publikacije ARS. Inventarji. Serija Zbirke, zv. 6, Ljubljana 2002, 322 strani

Šesti zvezek filmskega gradiva, ki je pred nami, je nekakšno slovo. Slovo zato, ker so v njem zbrana še vsa tista filmska dela, ki zadevajo širšo kulturno javnost in so pomembna za slovensko kulturno dediščino. Z navidez suhoparnimi številkami bi lahko dejali takole: Slovenski filmski arhiv hrani pet tisoč štirideset filmskih naslovov. Večina, natančneje štiri tisoč šeststo šestdeset naslovov, je vnesena v osrednjo kartotečno evidenco, v štirih doslej objavljenih splošnih inventarjih pa je strokovno obdelano dva tisoč tristo osemtrideset filmov. Pomeni, da so opremljeni s temeljnimi proizvodnimi in tehničnimi podatki, pa s kazali krajev, pravnih oseb, fizičnih oseb, ustvarjalcev filma in stvarnih gesel. Filmi, ki niso zajeti v objavljenih inventarjih, so za širšo javnost manj zanimivi. Videti je, da smo se vrednosti takšnega dela končno začeli malo bolj na široko zavedati, saj je tretji inventar že pošel in ga je bilo treba – dopolnjenega – ponatisniti!

V pričujočem četrtem inventarju so sestavljalci Tatjana Rezec Stibilj, Vladimir Sunčič in magister Lojz Tršan natančneje popisali petsto enainštirideset filmov, od tega dvesto devetnajst iz zbirke Akademije za gledališče, radio, film in televizijo iz Ljubljane. Skupaj z nekaterimi nedoločenimi filmi, s sklopom filmov vojaškega producenta Zastava film in dragocenimi novimi pridobitvami starejših filmov, kot so "Škof Jeglič" iz leta 1926, "Ljubljana" Vilka Mazija iz leta 1936, in "Bregovi Mure" Marjana Cilarja iz leta 1959. Med filmi pridobljenimi na novo je tudi nekaj takih, za katere se lahko vprašamo, ali res sodijo v slovensko kulturno dediščino. Gre za devet filmov tujih producentov, pri katerih ne moremo najti nobene povezave z našimi kraji, ljudmi in dogodki.

V tem delu splošnega inventarja lahko najdemo tudi nekatere nove filme Božidarja Jakca ter filme Milke in Metoda Badjure, pa tiste njihove filme, ki so bili sicer že popisani v dveh posebnih publikacijah gospoda Ivana Nemaniča.

Zlorabljam pa tole priložnost za nekaj dopolnitev, ki zadevajo filmsko šolanje na Slovenskem. Tudi zato, ker je skoraj polovica opisanega gradiva prav iz gnezda Akademije za gledališče, radio, film in televizijo. Pa seveda predvsem zato, ker so šola, šolanje, prenašanje znanja ... – osišče vsega novega, kar se rojeva. Za rojstvo pa so potrebni tudi očetje – učitelji. Malo več torej o njih, o nas.

Pred začetkom pouka filma in televizije na Akademiji je treba omeniti vsaj dva resna poskusa poučevanja filma, če preskočimo tako imenovano učenje ob snemanju sovjetskega filma "Višar v Jugoslaviji" od jeseni 1945 do pomladi 1947. Prvi je bil filmsko-tehnični tečaj "Triglav filma" od 1. januarja 1947 do 15. aprila 1947. Bil je pravzaprav priprava na snemanje filma "Na svoji zemlji" in je svojo vlogo, kot je vidno iz končnega izdelka, odlično opravil. V treh mesecih intenzivnega dela so učitelji Janez Korenčan, Karlo Kocjančič, inž. Lujo Michieli, Dimitrij Macarol, Rudi Omota in Dušan Povh izučili vso raznovrstno skupino zanesenjakov, ki so potem pod večjim vodstvom direktorja filma Janeza Jermana – kasneje tudi učitelj in rektor Akademije! – opravili zahtevno nalogo. Dušan Povh je že lahko kaj vedel o filmskih snemanjih, saj je nekako prav v tem času obiskal Praški Barrandov. Z njim so bili še Franci Cerar, Herman Kokove, France Lampret, Ivan Marinček in režiser Jože Gale – pozneje tudi učitelj.

Drugi uspešni poskus filmskega pouka je že institucionaliziran. V okviru Tehniške srednje šole je Komisija za kinematografijo vlade LRS od jeseni leta 1948 do poletja leta 1950 ustanovila dveletno filmsko tehnično šolo v Ljubljani. Velika večina njenih diplomantov iz leta 1950 je pozneje – po prvem torpediranju jugoslovanske kinematografije – postala temeljno moštvo slovenske televizije. Samo kot posebnost naj povem, da eden izmed njih, Drago Repe, še dandanes uspešno in bodro stoji za televizijsko kamero! Pa ga ni v nobeni knjigi posebnih dosežkov; nasprotno, da lahko dela, potrebuje posebno dovoljenje, saj je vendar upokojenec.

Na tej srednji filmski tehnični šoli so, ob učiteljih drugih splošnih predmetov, učili filmske in kulturne predmete Janko Branc, dr. Dragotin Cvetko, France Jamnik, Emilija Soklič, inž. Lujo Michieli, doc. Vilko Ukmar, Rudi Omota, Milan Kumar, Ciril Cvetko in Dušan Povh. Medtem je filmsko zgodovino na Akademiji za igralsko umetnost že poučeval France Brenk. Tja so ga za nagrado, da je Slovencem izbojeval našo lastno filmsko produkcijo, umaknili z mesta direktorja Filmske direkcije za Slovenijo ter iz Zveznega komiteja za kinematografijo, v katerem je načeloval oddelku za domači film. Še ena izmed premalo znanih mračnih zgodb.

Med tedanjimi učitelji z današnjega zorišča gotovo pogrešamo dr. Marija Försterja, našega prvega filmskega profesionalca, pa ameriškega Slovenca Jožeta

Žnidaršiča-Lista, ki je prišel iz Hollywooda.

Kar deset let mora miniti, da začnejo poganjati prve kalí nove filmske in takrat tudi že televizijske šole. Leta 1961 začneta ob Brenku na Akademiji poučevati Lado Pohar, sicer prvi direktor slovenske televizije, in Mirč Kragelj, leto pozneje se jima pridruži še Jože Gale. Tako piše tudi v opisu Akademije v pričujočem inventarju. Še leto pozneje postane Akademija tudi uradno šola za poučevanje filma in televizije. Na tem mestu naj že zapisanim imenom, zgodovini in arhiviranju podatkov na ljubo dodam, še seznam učiteljev, ki so potem oblikovali – in še oblikujejo, oblikujemo – študente naše šole. Boris Grabnar, Milan Kumar, Tanja Premk, Fran Žižek, Mile de Gleria, Primož Kozak, Vladimir Koch, Filip Robar Dorin, France Štiglic, Matjaž Klopčič, Marko Babac, Nikola Majdak, dr. Andrej Inkret, Janez Drozg, Jože Babič, Igor Košir, Franci Slak, Vilko Filač, dr. Igor Koršič, Rado Likon, Radovan Čok, Karpo Godina, Miran Zupanič, Zlatjan Čučkov, Igor Šmid, Stanko Kostanjevec, Martin Srebotnjak in Marko Naberšnik so imena, ki jih ob skrbno naštetih imenih in delih študentov ne smemo potisniti med "nekaternike" in "intakodaljnike". Kako péstra pah-ljača filmskih in televizijskih ustvarjalcev! S kakó različnimi šolami in izkušnjami! S kakó različnimi poetikami! In med njimi spet srečamo Milana Kumarja, enega najpomembnejših učiteljev na tisti prvi filmski šoli.

Gotovo presega vse mere današnjega dogodka natančno iskanje povezav, vplivov, pomenov, vsakega posebej in vseh skupaj, ob štiridesetih letih dela, ki jih bomo praznovali drugo leto. Gotovo presega ta trenutek premislek o vseh tistih učiteljih, ki so nas zaznamovali tudi ob ne čisto filmskih in televizijskih predmetih: vsaj znamenitih treh Ka-jih – Filipu Kumbatoviču – Kalanu, dr. Vladimirju Kralju in dr. Francetu Koblaru, pa Pinu Mlakarju, Mirku Mahniču, Rapi Šukljeto, Jožetu Faganelu, mag. Katji Podbevšek ... in še številnim učiteljem ... premislek o vsem tistem burnem vrenju, ki je komaj vidno brbotalo pod zloščeno površino vsakdanjosti. Gotovo bo vse to prepletanje nekoč še zelo pomembno in zanimivo, kljub nenehnemu klofutanju kritikark, poslank in še koga. In gotovo bo nekoč pomembno, kako so – smo – iz učencev postajali učitelji, kako se je začela nekakšna drugačna štafeta in kam si je postavila cilje. Tudi iz pričujočih inventarjev, v katerih je zapisano marsikatero izmed teh imen, bo pozorni raziskovalec lahko razbral ali odkril kakšno povezavo.

Naj bo dovolj o institucionalnem šolanju. O ne-institucionalnem – ne manj pomembnem, ki se je dogajal po foto-kino klubih, v Pionirskem domu, v okvirih Zveze kulturnih organizacij in še kje – naj vendarle kaj napišejo tisti, ki ga poznajo bolje od mene.

Zato za konec samo še drugo slovo. Zelo osebno. Slovo od vseh tistih, ki jih od zapisanih v inventarju in pravkar prebranem pregledu ni več med nami. Odšli so, nekateri tudi v nezasluženo pozabo, učitelji France Brenk, Milan Kumar, Vladimir Koch, France Štiglic, Mile de Gleria, Primož Kozak, Jože Babič, Dušan Povh, vsi trije veliki Ka-ji. In odšli so že tudi nekateri

učenci: Jane Petkovski, Božo Šprajc, Tomaž Kralj, Žare Lužnik, Borut Blažič. Naj bo tudi nanje ta dragocena knjiga blag spomin.

Igor Košir

Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja, izdal in založil Pokrajinski arhiv Maribor, Maribor 2002, 356 strani

V prvem zborniku nove publikacije *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja* so objavljeni referati dopolnilnega izobraževanja s področja arhivistike, dokumentalistike in informatike, ki je bilo od 13. do 15. marca 2002 v Radencih. Prispevki, skupno jih je enaintrideset, so razdeljeni na šest vsebinskih sklopov. V prvem sklopu so referati z najširšega področja arhivske prakse. Drugi sklop je namenjen predpisom in zakonodaji. Tretji sklop je namenjen varovanju arhivskega gradiva in konservaciji, četrti sklop izobraževanju. V petem sklopu so predstavljeni arhivi v odnosu do sorodnih ustanov in šesti sklop je namenjen informatiki.

Problematika s področja strokovnih in tehničnih vprašanj v arhivih se je razširila na področje nove arhivske zakonodaje in na področje elektronskega arhiviranja. Tako smo po dolgi tradiciji izdajanja zbornika posvetovanj z naslovom *Arhivi*, št. 1-4, in v nadaljevanju *Sodobni arhivi*, začeli izdajati zbornik posvetovanj z novim naslovom, ki naj bi izražal vsebino posvetovanj. Zasnovana je bila nova oblika zbornika, z ovitkom v barvi, ki iz bele prehaja v modro. Na ovitku je slika računalniškega zaslona, na katerega je položena knjiga. Na dnu ovitka je naslov publikacije. Posamezne sklope prispevkov loči list z napisom sklopa in obarvanim robom.

Izvillečki referatov so objavljeni v izvirnem jeziku referatov, njihov prevod je v angleškem jeziku. Poleg tega je vsak referat opremljen še s prevodom povzetka v slovenskem, nemškem ali angleškem jeziku, in to glede na izvorni jezik referata. Izvillečki in povzetki posameznih prispevkov pomagajo razumeti vsebino prispevkov tistim bralcem, ki ne razumejo dobro jezika, v katerem je referat napisan. Prispevki, ki so napisani v makedonščini, so natisnjeni samo v cirilici.

V sklopu *Iz arhivske prakse* je devet referatov. V referatu *Nekatere težave pri varstvu arhivskega gradiva z vidika inšpekcijskega nadzora* (str. 7-14) dr. Dragan Matić (Ljubljana) v treh sklopih predstavi stanje materialnega varstva arhivskega gradiva v slovenskih javnih arhivih; posamezne težave, ki nastopajo ob inšpekcijskih ogledih in so zakonodajno-pravne narave; svoj pogled na pomanjkljivosti delovanja arhivske javne službe ter pobudo za izboljšanje varstva arhivskega gradiva.

Merki na zaščito na arhivska građa vo depoata na državniot arhiv na Republika Makedonija (str. 15-26)

je naslov referata, ki sta ga pripravila Gace Stojanov in Stanojka Todorovska (Skopje). V njem predstavita varovanje arhivskega gradiva na treh heterogenih področjih: administrativno zaščito (vođenje evidenc o gradivu), preventivno zaščito in zaščito ob pomoči konservacije in restavracije gradiva.

Janez Kopač (Kranj) v referatu *Dokumentarno in arhivsko gradivo ter ustvarjalci* (str. 27-37) predstavi obveznosti med javnopravnimi osebami in organi javne uprave, ki so določene v arhivski zakonodaji in v uredbi, ki velja za vse državne organe ter pravne in fizične osebe, ki izvajajo upravne naloge po pooblastilu. Nakazane so naloge vodilnih uslužbencev za pravilno ravnanje z gradivom, pa tudi roki hranjenja, ki so marsikdaj neusklajeni in terminološko nejasni.

Osobenosti izlučivanja bezvrijednog registraturnog materiala iz stradalih fondova arhivske gradje u nastajanju (str. 38-44) je naslov referata Izeta Šabotića (Tuzla). Avtor v njem poudarja, da je izločevanje kompleksen proces, ki mora temeljiti na strokovnem znanju in potrebi arhivske dejavnosti. Proces mora biti natančno programiran in strukturiran, hkrati pa mora upoštevati postopke, ki so zakonsko predvideni. Na ta način so omogočeni minimalni pogoji za rekonstrukcijo pomembnega dokumentarnega gradiva, ki je bilo uničeno v različnih okoliščinah (vojna, elementarne nesreče).

Mag. Suzana Fajmut-Štruel (Mežica) je predstavila referat z naslovom *Varovanje arhivskega gradiva "RSC Mežica"* (str. 45-54), ki ga je pripravila z Danilom Pungartnikom (Mežica). Rudnik svinca in cinka Mežica hrani obsežen fond arhivskega gradiva, ki ga je po Zakonu o rudarstvu dolžan predati pristojnemu arhivu. Avtorja predstavi predlog, da se arhivsko gradivo, ki pomeni neprecenljivo kulturno dediščino, ohrani v Mežici, saj bo določen del gradiva ostal v uporabi tudi po zaprtju rudnika. Strokovni nadzor nad hrambo pa opravlja pristojni državni arhiv, Pokrajinski arhiv Maribor.

Komunikacija med arhivi in ustvarjalci na področju pravosodja – nerešeni problemi in poti do njihove premostitve (str. 55-63) je naslov referata Emice Ogrizek (Maribor). Avtorica obravnava razmerja med arhivi in javnopravnimi osebami s področja pravosodja po obstoječi zakonodaji in probleme, ki nastajajo zaradi nekaterih neusklajenih predpisov, gledanj na dokumentarno gradivo, novih oblik poslovanja in zapisov.

Boštjan Gaberc (Šentrupert) v prispevku *Upravljanje in arhiviranje tehnične dokumentacije* (str. 64-68) opozarja na tveganja in nevarnosti, ki jih je treba upoštevati pri izbiri načinov, oblik in medijev ter njihovi kombinaciji za arhiviranje vseh vrst dokumentov, katerih eliminacija nam zagotavlja varno in dolgo hrambo dokumentov, hkrati pa nam v obdobju hrambe omogoča učinkovito upravljanje z njimi.

Otvorena pitanja Bosansko-hercegovačke arhivske teorije i prakse (str 69-74) je naslov prispevka Azema Kožarja (Tuzla). Avtor v njem naniza nekatera najpomembnejša vprašanja bosansko-hercegovačke arhivske teorije in prakse. Pojasnjuje vprašanje arhivske zakonodaje, ki je okvir za delovanje arhivov. Predstavi